

97. Verdelingsproblematiek: de quasi-goederenrechtelijke status van de hond bij verdelingen

MR. M.C.G. VOOGT

Na het verbreken van een liefdesrelatie, ontstaat regelmatig de vraag aan wie de hond zal gaan toebehoren. Gezien in de rechtspraak bij tijd en wijle verwarring ontstaat omtrent de goederenrechtelijke status van het dier, zal in dit artikel aandacht worden besteed aan de bedoeling van de wetgever bij de totstandkoming van art. 3:2a BW. De werking van dit artikel in de praktijk zal worden weergegeven aan de hand van een jurisprudentieanalyse. Zowel uitspraken vóór als na de inwerkingtreding van 3:2a BW zullen worden behandeld. Vervolgens volgt een reeks aan bevindingen waarbij kritiekpunten inzake de werking van het artikel binnen de rechtspraak worden blootgelegd.

1. Inleiding

‘Wie krijgt de hond?’, een vraag die regelmatig onderdeel uitmaakt van een verdeling bij het einde van een liefdesrelatie tussen eigenaren. Dit blijkt uit tientallen zaken die zich de afgelopen jaren hebben voorgedaan met betrekking tot deze vraag. Wetenschappelijk onderzoek toont immers aan dat men in staat is om een werkelijke emotionele band te hebben met een hond; dit is te verklaren door de aanmaak van de hormonale stof oxytocine wanneer een baas zijn hond ziet.¹ Toch is de hond voor de ene eigenaar eerder een last dan een lust, terwijl de hond voor de andere eigenaar van onschatbare waarde is. Wanneer een liefdesrelatie wordt beëindigd, kan de verdeling van de hond leiden tot zowel juridische als emotionele problematiek. De rechtspraak bevestigt deze problematiek, er zijn immers de afgelopen jaren tientallen zaken de revue gepasseerd waarbij honden verdeeld werden door de Nederlandse rechter. Net als het huis, de kast of de televisie kan een dier onderdeel uitmaken van een te verdelen boedel bij het einde van een liefdesrelatie. Een dier is echter een vreemde eend in de bijt. Het is immers feitelijk gezien een levend organisme en geen stoffelijk object zoals een boek of kast. Wanneer men kijkt naar de juridische positie van de hond in het Burgerlijk Wetboek, wordt verwezen naar art. 3:2a BW. In dit wetsartikel is bepaald dat dieren geen zaken zijn, maar desondanks blijven regels met betrekking tot zaken wel degelijk van toepassing op dieren. Hierdoor kan een hond in zekere zin worden aangemerkt als een zaak op basis van de huidige wet- en regelgeving. Gelet op deze innerlijke tegenstrijdigheid, is het nog maar de vraag of het artikel daadwerkelijk heeft geleid tot een meer vergaande

belangenafweging in het voordeel van de hond bij dergelijke problematiek.

2.1 Juridisch kader

Met ingang van 1 januari 2013 is de kaderwet Wet dieren in werking getreden. Door inwerkingtreding van de kaderwet Wet dieren is ook art. 3:2a BW opgenomen. Met dit nieuwe wetsartikel heeft de wetgever gepoogd om de intrinsieke waarde van het dier te erkennen binnen het Nederlandse vermogensrecht.² Met een intrinsieke waarde doelt de wetgever op een erkenning van de eigenwaarde van dieren, zijnde wezens met gevoel.³ Art. 3:2a BW bepaalt dat dieren niet langer zaken zijn maar dat bepalingen met betrekking tot zaken wél van toepassing blijven op dieren. Hierbij moeten wettelijke voorschriften en regels van ongeschreven recht gegronde beperkingen, verplichtingen en rechtsbeginselen, alsmede de openbare orde en de goede zeden in acht worden genomen. Het tweede lid van dit artikel klinkt wellicht logisch in het licht van de intrinsieke waarde en de onderliggende kaderwet, maar wat betekent dit concreet voor de goederenrechtelijke status van de hond bij verdelingen? Mag men de hond beschouwen als eenzelfde te verdelen zaak als de kast of het boek, of verdient het een eigen goederenrechtelijke status? Wanneer enkel wordt gekeken naar de bewoordingen van 3:2a BW kan geconcludeerd worden dat het artikel leidt tot een innerlijke tegenstrijdigheid en daarmee vragen oproept. Door het enerzijds stellen dat dieren geen zaken zijn maar anderzijds bepalingen met betrekking tot zaken van toepassing blijven, kunnen dieren in zekere zin nog steeds worden gelijkgesteld met zaken. Is art. 3:2a BW dan slechts een poging van de Nederlandse wetgever om gehoor te geven aan de groeiende populariteit

1 N. Brown, ‘Mass. General study suggests neurobiological basis of human-pet relationship’, *massgeneral.org*, 3 oktober 2014.

2 *Kamerstukken I* 2008/09, 31389, nr. 5.

3 Art. 1.3 lid 2 kaderwet Wet dieren (*Stb.* 2012, 659).

voor dierenwelzijn en veranderende ethische normen? Indien dat het geval is, kan gesteld worden dat art. 3:2a BW slechts een symbolische eigen positie aan het dier toekent, maar wat in de juridische praktijk mogelijk tot nagenoeg geen verandering heeft geleid. Door middel van onderstaande jurisprudentie-analyse zal blijken in hoeverre de inwerkingtreding van art. 3:2a BW heeft geleid tot een verandering bij de belangenafweging binnen de Nederlandse rechtspraak.

Mag men de hond beschouwen als eenzelfde te verdelen zaak als de kast of het boek, of verdient het een eigen goederenrechtelijke status?

2.2 Jurisprudentie voorafgaand aan de invoering van art. 3:2a BW

Tot 2013 bestond art. 3:2a BW nog niet, wat betekent dat er destijds binnen het Burgerlijk Wetboek geen bijzondere goederenrechtelijke positie aan de hond werd toegekend. Desondanks blijkt uit de jurisprudentie dat in veel gevallen al rekening werd gehouden met de positie van de hond bij verdelingen. Zo blijkt dat bij 58% van de relevante jurisprudentie in zekere zin al rekening werd gehouden met de positie van de hond als onderdeel van het afwegingskader.⁴ Zo overwoog de rechtbank Almelo in 2012 in een zaak dat ook rekening dient te worden gehouden met de benodigde ruimte voor honden.⁵ Ook in een andere rechtszaak lijkt het hof rekening te houden met bijzondere omstandigheden die betrekking hebben op honden, dit blijkt uit de formulering: *‘Het hof zal de drie honden van partijen toedelen aan [appellante], aangezien zij de honden altijd heeft verzorgd en dat ook nu nog doet.’*⁶ Uit het feit dat de verzorging van de honden is meegenomen als onderdeel in de overweging blijkt dat de waarde van het dier in zekere zin al vóór de inwerkingtreding van art. 3:2a BW werd erkend. Voorts werd in een andere rechtszaak het volgende inzake het welzijn van de hond in overweging genomen door de rechter: *‘Uit de verklaringen van A en B leidt de voorzieningenrechter voorts af dat het in het algemeen niet de voorkeur verdient een hond te vaak van omgeving te doen veranderen, en dat dit temeer geldt in de situatie van twee “competitieve relationele sferen”, waarvan - zo is ter zitting gebleken - hier sprake is.’*⁷ Ook hier valt te herkennen dat de rechter in zekere zin al waarde hecht aan het dier als levend wezen. De rechter nam namelijk in overweging dat het vaak veranderen van de omgeving van een hond niet de voorkeur verdient. Wat bij dergelijke rechtszaken opvalt is dat een der partijen een aan het dier gerelateerd belang aanbrengt in de rechtszaak, wat door de rechter over het algemeen niet snel wordt ontkend. Toch zijn er ook uitspraken in de gekozen tijdsperiode waar-

bij de rechter enkel oordeelde over tot wie de eigendom van de hond toebehoort, waarbij een dergelijke afweging in het belang van de hond ontbreekt.⁸ Dit is niet onbegrijpelijk, de hond werd destijds volgens het Burgerlijk Wetboek aangemerkt als reguliere zaak.

2.3 Jurisprudentie na de invoering van art. 3:2a BW

Doormiddel van de inwerkingtreding van art. 3:2a BW is vanaf januari 2013 een meer bijzondere goederenrechtelijke positie toegekend aan de hond binnen het Burgerlijk Wetboek. Biedt het bestaan van art. 3:2a BW meer handvatten voor de Nederlandse rechter om het dierenwelzijn te kunnen waarborgen, of heeft dit in de rechtspraak gezorgd voor weinig verandering?

De rechter hield hierbij onder andere rekening met de ruimte, verzorging, gemoedstoestand, vereiste ervaring en financiële middelen voor de hond

In de afgelopen acht jaar zijn acht rechtszaken de revue gepasseerd waarbij honden verdeeld werden. Opvallend is dat bij 62% van de zaken de positie van de hond onderdeel uitmaakte van het afwegingskader van de rechter. Wat bij deze zaken naar voren komt, is dat rechters meestal indirect verwijzen naar de waarde van de hond. Zelden wordt expliciet verwezen naar de gedachte achter de inwerkingtreding van art. 3:2a BW, namelijk ‘de eigen intrinsieke waarde van het dier’. Zo overwoog het hof in 2014 het volgende: *‘De hond [hond 3] is een van partijen afhankelijk levend wezen voor wiens welzijn partijen als gezamenlijke eigenaren verantwoordelijk zijn.’*⁹ Ondanks dat een dergelijke expliciete vermelding vaak ontbreekt, wordt in veel gevallen op indirecte wijze verwezen naar de intrinsieke waarde van de hond. Een voorbeeld hiervan is de overweging in de volgende zaak: *‘Naar de kantonrechter begrijpt, heeft [belanghebbende] een goede band met [naam hond], hetgeen niet alleen [belanghebbende] maar ook [naam hond] ten goede zal komen.’*¹⁰ Dat de rechter rekening houdt met de intrinsieke waarde van het dier, blijkt ook uit een uitspraak van 15 mei 2014. In deze zaak werd geoordeeld dat, naast de belangen van beide partijen, ook rekening dient te worden gehouden met de belangen van de hond. De rechter hield hierbij onder andere rekening met de ruimte, verzorging, gemoedstoestand, vereiste ervaring en financiële middelen voor de hond.¹¹ In een andere rechtszaak kwam een voorzieningenrechter tot de conclusie dat de hond *‘last heeft van zijn baasjes, gelet op dat een hondengedragdeskundige heeft verklaard dat de hond last heeft van stress’*.¹² Dit duidt op een vergaande erkenning van de intrinsieke waarde van het dier, er werd namelijk

4 Gezocht binnen het tijdvak 1 januari 2000 tot 31 december 2013. Zie ‘gebruikte jurisprudentie bij analyse’.

5 Rb. Almelo 2 juli 2012, ECLI:NL:RBALM:2012:BX0081.

6 Hof 's-Gravenhage 22 juni 2011, ECLI:NL:GHSFR:2011:BQ8300.

7 Rb. Arnhem 15 december 2003, ECLI:NL:RBARN:2003:AO0073.

8 Rb. Zutphen 16 november 2006, ECLI:NL:RBZUT:2006:AZ2293.

9 Hof Arnhem-Leeuwarden 9 december 2014, ECLI:NL:GHARL:2014:10296.

10 Rb. Limburg 15 november 2019, ECLI:NL:RBLIM:2019:10342.

11 Rb. Limburg 15 mei 2013, ECLI:NL:RBLIM:2013:CA0058.

12 Rb. Overijssel 23 december 2016, ECLI:NL:RBOVE:2016:5112.

een deskundige ingeschakeld om het belang van de hond te onderzoeken in het onderhavige geval. Ook zijn er zaken waarbij het belang van de hond niet expliciet werd benoemd, maar er wel beoordeeld werd of de betreffende partij in staat was om een hond te verzorgen.¹³ Ondanks dat bovenstaande voorbeelden aantonen dat de intrinsieke waarde van het dier wel degelijk wordt erkend binnen de rechtspraak, is dit niet altijd het geval. Zo overwoog de rechter op 31 oktober 2014 in een zaak dat de hond ‘een vermogensrechtelijk goed is en de rechtbank niet anders kan dan de hond aan een van de partijen toedelen’.¹⁴ In de zaak kwam een belangenafweging niet aan bod en was met een ‘simpele’ toedeling de zaak afgedaan. Ook op 29 maart 2016 oordeelde de rechter inzake de toedeling van een hond, waarbij de belangen van de hond niet in de afweging werd meegenomen.¹⁵ Ondanks dat in enkele gevallen de intrinsieke waarde van de hond wordt erkend door middel van (onder andere) een belangenafweging, is dit niet altijd het geval.

2.4 Samenvatting

Gelet op de eerder besproken jurisprudentie kan worden geconcludeerd dat de Nederlandse rechter geen eenduidige aanpak heeft met betrekking tot de verdeling van honden als onderdeel van de boedelscheiding. Ook valt op dat de rechter sinds de inwerkingtreding van art. 3:2a BW het wetsartikel slechts mondjesmaat benoemt. Maakt het wetsartikel dan stilzwijgend onderdeel uit van het rechterlijk beoordelingskader, of gaat de rechter uit van een natuurlijk rechtsgevoel? Denk hierbij aan de heersende maatschappelijke normen en waarden omtrent het dierenwelzijn. Ten slotte blijkt dat de ene rechter bij een verdeling specifiek kijkt naar de belangen van de hond (zoals de woonruimte, verzorging), terwijl de andere rechter beoordeelt aan de hand van de bekende vermogensrechtelijke regels bij toe-eigening van een goed. Verder blijkt dat vóór de inwerkingtreding in zekere zin al rekening werd gehouden met het belang van de hond bij de verdeling. Wanneer wordt gekeken naar het daadwerkelijke effect van de inwerkingtreding van art. 3:2a BW in de praktijk, kunnen hierbij dus vraagtekens worden geplaatst. Ook kan niet met zekerheid worden gesteld of de inwerkingtreding van art. 3:2a BW daadwerkelijk heeft geleid tot een sterke trendbreuk binnen de Nederlandse rechtspraak. De minimale stijging (4% ten opzichte van vóór 2013) van de hoeveelheid zaken waarbij het belang van de hond in de afweging is meegenomen kan immers ook worden verklaard door de groeiende populariteit voor dierenwelzijn in de loop der jaren. Ook kan worden gedacht aan veranderende normen en waarden binnen de samenleving en het meer contextuele denken van rechters binnen de rechtspraak. Mede in dat licht bezien, zou het huidige afwegingskader van de rechter tot stand gekomen kunnen zijn door een glijdende schaal dat is ontstaan door meerdere factoren.

Maakt het wetsartikel dan stilzwijgend onderdeel uit van het rechterlijk beoordelingskader, of gaat de rechter uit van een natuurlijk rechtsgevoel?

3. De goederenrechtelijke status van de hond volgens het Belgische recht

België kent een Burgerlijk Wetboek dat dateert uit 1804. Na twee eeuwen heeft de Belgische wetgever besloten om de hervorming te starten, waarbij ook het goederenrecht onder de loep is genomen. Het originele Burgerlijk Wetboek van België, waaronder het goederenrecht, kent veel overeenkomsten met het Nederlands Burgerlijk Wetboek. Immers zijn beide wetboeken gebaseerd op de Franse Code Civil. Om die reden is de modernisering van het Burgerlijk Wetboek van België relevant, nu dit ook betrekking heeft tot de beschreven problematiek. Als onderdeel van het vernieuwde goederenrecht van België, is op 30 januari 2020 namelijk een voorstel aangenomen waarbij twee nieuwe bepalingen zijn opgenomen inzake de goederenrechtelijke positie van dieren.¹⁶ Qua formuleringen komt de inhoud sterk overeen met art. 3:2a BW. Net als bij art. 3:2a BW, wordt in België onderscheid gemaakt tussen ‘reguliere’ goederen en dieren. Dit blijkt uit art. 3.38 van het recent aangenomen voorstel.¹⁷ Toch gaat de Belgische wetgever in het recent aangenomen voorstel verder in de erkenning van de waarde van dieren in het vermogensrecht: dieren hebben immers een gevoeligheid en biologische noden. Dit volgt uit art. 3.39 van het aangenomen wetsvoorstel.¹⁸ Door een toevoeging met betrekking tot de gevoeligheid en biologische noden van dieren, lijkt het erop dat de Belgische wetgever er beter in is geslaagd om een intrinsieke waarde toe te kennen aan dieren binnen het vermogensrecht. Deze extra toevoeging geeft mijns inziens extra uitleg aan de bepalingen die in art. 3:2a BW staan geformuleerd. Met een dergelijke toevoeging kan mogelijk worden gezorgd voor meer houvast binnen de Nederlandse rechtspraak bij dergelijke verdeelproblematiek. Zodoende wordt namelijk toegelicht wat de gedachtegang is achter de inwerkingtreding van art. 3:2a en de beoogde doelstelling (erkenning van de intrinsieke waarde).

De formulering van art. 3:2a BW is een veelbelovende ontwikkeling om het dierenwelzijn te erkennen, maar staat in zekere zin nog in de kinderschoenen

13 Rb. Amsterdam 18 maart 2020, ECLI:NL:RBAMS:2020:1787.

14 Rb. Midden-Nederland 31 oktober 2014, ECLI:NL:RBMNE:2014:5338.

15 Rb. Gelderland 29 maart 2016, ECLI:NL:RBGEL:2016:1759.

16 BK 30 januari 2020, CRIV 55 PLEN 022.

17 BK 24 januari 2020, DOC 55 0173/009.

18 BK 24 januari 2020, DOC 55 0173/009.

4. En wat nu?

De inwerkingtreding van art. 3:2a BW heeft tot op heden niet geleid tot een drastische trendbreuk in de rechtspraak als het aankomt op het verdelen van honden bij de beëindiging van een relatie. Uit eerder besproken rechtszaken blijkt immers dat ook vóór inwerkingtreding van art. 3:2a BW naast de procesbelangen al regelmatig rekening werd gehouden met de belangen van de hond bij een verdeling. Mijns inziens is dit enerzijds te verklaren doordat art. 3:2a BW de intrinsieke waarde van het dier nog onvoldoende weergeeft. Dat rechters het wetsartikel niet benoemen bij het beoordelingskader is naar waarschijnlijkheid een logisch gevolg daarvan. Daarmee wordt een vergaande erkenning van de intrinsieke waarde van het dier achterwege gelaten, hetgeen haaks staat op de achterliggende gedachte van de onderliggende kaderwet Wet dieren. Anderzijds is het ontbreken van een trendbreuk mogelijk te verklaren door andere relevante factoren zoals veranderende normen en waarden in de maatschappij en het meer contextuele denken van de Nederlandse rechter. Gelet op het onderliggende gedachtegoed van de driemachtenleer, is het bij uitstek de taak van de wetgever om zorg te dragen voor de implicatie en invulling van nieuwe wetgeving. Het is dan ook om die reden voor de hand liggend dat het de taak van de wetgever is om de intrinsieke waarde te waarborgen binnen de daarvoor bestemde wet- en regelgeving. Ondanks het gegeven dat de rechter in veel gevallen wel degelijk rekening houdt met de belangen van de hond, wordt de intrinsieke waarde van het dier slechts mondjesmaat expliciet erkend. Hierin valt waarschijnlijk meer winst te behalen wanneer de formulering van art. 3:2a BW beter uit de verf komt. Wat dat betreft kan de Nederlandse wetgever mogelijk een voorbeeld nemen aan België, nu zij ook binnen het (goederenrechtelijke) Burgerlijk Wetboek de intrinsieke waarde gaat erkennen door middel van een extra toevoeging aan het wetsartikel. Hierbij kan worden gedacht aan het reeds aangenomen voorstel binnen de Belgische wetgeving, waarin de gevoeligheid en biologische noden van dieren wordt erkend. Door deze verdergaande erkenning heeft de Belgische wetgever haar huiswerk beter gedaan; nu wordt immers tekst en uitleg gegeven aan de 'eigen positie' dat aan het dier wordt toegekend binnen het goederenrechtelijke regime. Een dergelijke verdergaande erkenning van de intrinsieke waarde van het dier binnen art. 3:2a BW zou mijns inziens meer handvatten bieden voor de Nederlandse rechter. De formulering van art. 3:2a BW is een veelbelovende ontwikkeling om het dierenwelzijn te erkennen, maar staat in zekere zin nog in de kinder-

schoenen. Vanuit deze zienswijze bekeken, kan geconcludeerd worden dat het erkennen van de intrinsieke waarde van het dier binnen het Burgerlijk Wetboek meer handvatten zal bieden voor de rechter bij het verdelen van honden.

Gebruikte jurisprudentie bij analyse

HR 10 mei 2019, ECLI:NL:HR:2019:707, m.nt. L.C.A. Verstappen.
 Hof Arnhem-Leeuwarden 22 augustus 2019, ECLI:NL:GHARL:2019:6803.
 Hof van beroep Antwerpen 26 april 2019, 2019/FA/46.
 Hof Arnhem-Leeuwarden 9 december 2014, ECLI:NL:GHARL:2014:10296.
 Hof 's-Gravenhage 22 juni 2011, ECLI:NL:GHSFR:2011:BQ8300.
 Hof 's-Gravenhage 14 februari 2007, ECLI:NL:GHSGR:2007:AZ9125.
 Rb. Amsterdam 18 maart 2020, ECLI:NL:RBAMS:2020:1787.
 Rb. Limburg 15 november 2019, ECLI:NL:RBLIM:2019:10342.
 Rb. Overijssel 23 december 2016, ECLI:NL:RBOVE:2016:5112.
 Rb. Gelderland 29 maart 2016, ECLI:NL:RBGEL:2016:1759.
 Rb. Midden-Nederland 31 oktober 2014, ECLI:NL:RBMNE:2014:5338.
 Rb. Limburg 15 mei 2013, ECLI:NL:RBLIM:2013:CA0058.
 Rb. Almelo 2 juli 2012, ECLI:NL:RBALM:2012:BX0081.
 Rb. Almelo 13 juni 2012, ECLI:NL:RBALM:2012:BX0081.
 Rb. Dordrecht 26 april 2012, ECLI:NL:RBDOR:2012:BW3966.
 Rb. Assen 15 november 2010, ECLI:NL:RBASS:2010:BO8069.
 Rb. Arnhem 30 juli 2010, ECLI:NL:RBARN:2010:BN3989.
 Rb. Breda 22 april 2009, ECLI:NL:RBBRE:2009:BJ5815.
 Rb. Zutphen 17 juli 2008, ECLI:NL:RBZUT:2008:BG4395.
 Rb. Zutphen 16 november 2006, ECLI:NL:RBZUT:2006:AZ2293.
 Rb. Amsterdam 3 maart 2005, ECLI:NL:RBAMS:2005:AT2547.
 Rb. Arnhem 08 december 2003, ECLI:NL:RBARN:2003:AO0073.

Dit artikel is afgesloten op 10 januari 2021.

Over de auteur

Mr. M.C.G. (Manon) Voogt

Jurist bij Gimbrère Advocaten te Breda